ספרים חדשים
עיון ראשון
מ. משב

עדות חקר עיון

■ מסקנות וסישרן

אורה שם־אור/ היער ישראל רבתי/
הוצאת נוגה ת"א, 1985, 96 עמ'

אורה שם־אור היא עתונאית, סופרת וגם לוחמת לאומית. בספרה החדש, שהוא ספר פוליטי, המביא דיאגרמות וסטטיסטיקות, היא מגיעה לכל־מיני מסקנות חותכות ביותר. למשל, מפ"ם "ורורותיה השמאלניות" עומדת בקו ראשון במאבק למען זכותו של "העם הפלשתיני" (המרכאות במקור). דבר המנוגד למקורות מגילת העצמאות, הגורסים מדינה יהודית בארץ־ישראל ועל כן "אין מנוס מהמסקנה: מפ"ם וגרורותיה לא זו בלבד שאינן ציוניות ולאומיות – הן אנטי־לאומיות". גם מגמות מפלגת העבודה שהפכה לדעתה של שם־אור ליותר ויותר יונית ופרגמטית ויש לה תוכנית של "פשרה טריטוריאלית" הן "בין שבאו כתוצאה מלחצים פנים־מערכתיים, בין בגלל הרגשים אידיאולוגיים יוניים מינימליסטיים – מנוגדות ליעדים הציוניים ולעקרונות הלאומיים הבסיסיים".

גברת שם־אור חישבה ומצאה, שמבחינה דמוגראפית, עם הילודה הרבה של הערביים, לא רק שנהפוך למדינה דו־לאומית, כי אם הערבים יהפכו לרוב, ואז יש סוף למדינת ישראל.

המסקנה מתבקשת מרליה, לא לוותר על אף שעל. לא לסגת. לא לוותר, וזוהי הלאומיות הנכונה.

ברור שזה ספר לא פשרני, ואורה שם־אור היא נץ שבנץ, מכל מקום, היא נטלה על עצמה תפקיד של מנסחת, כי הנתונים נתונים לבריקה, ואפילו הם מדוייקים, אין זה משנה את העובדה. שרבות מהמסקנות שהיא מדגישה כבר נאמרו ע"י אנשי המחנה הלאומי לא פעם.

הויכוח הוא פוליטי. אורה שם־אור היא ,כמובן, צד בויכוח זה, שלא התחיל מהיום.

■ הראשונים של ראשון

משה רינת/ עם אור ראשון/הוצ'
המחבר, עולי הגרדום 16, ראשל"צ, 288 עמ'

הראשונים הגיעו לארץ־ישראל ב־1882, לא כדי למות בעריה הקדושות, כמו אלה שקדמו להם, כי אם לחיות בה ובצורה חדשה, כשלפניהם אידיאלים יפים. ספר זה, מעין רומאן, נכתב בפשטות, ומתוך תחושת יעוד, לספר לדור "שלא ידע את יוסף" את קורות עלייתם של ראשונים. על מה שהתרחש לפני 100 שנה, על אותו נחשול ראשון של יהודי אוקראיינה, רוסיה הלבנה, פולין ורומניה, שהשליך מאחוריו את הגלות והפוגרומים ופנה לארץ חדשה ולא נודעת. הנקודה בארץ חדשה היתה סיסמה וגם שם. ראשון לציון. המחבר מתחיל את סיפורו בגולה, מספר על תחילתה של העליה, על החוליה, על התקוות והאכזבות, כשאחד הגיבורים המרכזיים בסיפורו הוא מנחם זאראלין המתלבט. נמצא כאן דראמות קטנות וגדולות, כמו למשל חרסר הצלחה בגידול חיטה, פרידות מאנשי ההגשמה והאמונה, מעקשים בתקופת הבארון, ובקיצור, אותה תקופה הרואית, אידיאליסטית בעיניים של היום שלא רבים, ובמיוחד לא מקרב הצעירים, שמכירים אותה, או אפילו מבינים אותה. הרומאן הזה אינו מודע אורלי למיבנים ספרותיים מורכבים וכדומה, אך יש בו סיפורי־משנה מרתקים, ויכולת להקיף אירועים רבים ושונים במסגרת אחת רחבה. מעין אפוס קטן, ראשוני ומלבב.

תלמה אדמון בספריית מעריב
/עיצוב: יעל ליאור

■ מן היער אל כסא הגלגלים

גמליאל דואר / לחיות עם נכות /
נפגעי חוט־שדרה ושיקומם, ספר־עזר
לטיפול מעשי ולהדרכה / משרד
הבטחון ההוצאה לאור, המוסר לביטוח
לאומי / 1985, 198 עמ'.

„תנאי עיקרי להצלחה הוא שעל הנכה להבין במלואו את מצבו החדש, שיכלול מידע מהימן ומלא לגבי מצבו הרפואי, על כל השלכותיו ודרישותיו", כותב המחבר בהקדמתו, ומוסיף: „כל מה שספר זה יכול לעשות, הוא לתת לנכה ולאלה הדואגים לרווחתו מידע ועצה. אם הנכה ישתמש בו אם לאו, או מה יקרה לו בשארית חייו, תלוי בו".

גמליאל דואר, מהנדס יערות, איש רב־פעלים כתב ספר זה,לצערנו, מתוך נסיון אישי וחקר. בעת שליחות בניקרגואה כמהנדס יעור ב־1971 נפצע קשה בתאונה וגופו שותק לצמיתות מן הצוואר ומטה.

הוא כותב על מהות הפגיעה במערכת העצבים, הוא נותן עצות מעשיות מאוד לשימוש בצנתרים במידה שנפגעה מערכת דרכי השתן, מסביר דרכים להימנעות מפצעי הלחץ המקובלים ומדבר בחופשיות ובגילוי על התיפקודים המיניים האפשריים והבלתי־אפשריים של פגועים.

בספר מובאים צילומים המדגימים כיצד יש לעזור לנכה לעבור למכונית וכו' – ובעיקר, מדבר כאן המחבר גם על הפגיעה הרגשית, הפסיכולוגית – ומעודד, מעודד.

הכתיבה היא ישירה, בלי כחל ושרק, בלי הצטעצעות ובלי רחמים מכל סוג שהוא.

הנכה הוא אדם ככולם, ככולנו. זו המסקנה. וספרו של גמליאל דואר הוא מועיל וחשוב לנפגעים ולחברה הסובבת אותם.

■ לראות, ללכת, לקרוא

בארץ/מדריך שמורות טבע בישראל,
הוצ' משרד־הביטחון, ההוצ' לאור,
תשמ"ה 1985, 528 עמ'.

528 עמודי כרומו, עשרות מפות וצילומים, פתח־דבר קצרצר של מחבר הספר הזה עמנואל הראובני. הציטוט כדאי: „בספר זה רוכז לראשונה כמעט כל המידע על השמורות בישראל: הן אלה שהוכרזו רשמית, הן אלה הנמצאות בשלבי הכרזה שונים, והן אותן שמורות שנגזר עליהן להישאר בינתיים כ„ידועות בציבור".

דן פרי מרשות שמורות הטבע מגדיר בת־שובה פשוטה וגם ממצה מהי שמורת טבע? – „מקום קיום בלתי מופרע לחי ולצומח, בבית גידולם המקורי, תוך הבטחת המשך התפתחותם הטבעית".

ספר עב־כרס זה בתבנית אלבומית, מספק המון אינפורמציה. למתעניין, למטייל, למורה ולמדריך. באיזו עונה לבקר בשמורה זו או אחרת, מה ייחודה. מאיזו תקופה היא. אתרים, דרכים. כל מה שצריך. החלוקה היא הגיונית, מצפון לדרום, ובמרכז – המרכז. וחלוקת־משנה, כמובן. הצפון: חרמון ורמת הגולן, עמק חולה, גליל עליון מזרחי וגליל עליון מערבי ומישור עכו, כנרות, גליל תחתון, העמקים הצפוניים, כרמל וחוף כרמל. מרכז הארץ: שומרון, שרון ומרכז מישור החוף, יהודה – מדבר, הרים ושפלה. ובדרום: מישור החוף הדרומי, הנגב והערבה וכן שמורות ימיות בים־התיכון.

לכל אלה יש מוספים מגוונים. נוהל תיאום טיולים, חוק גנים לאומיים ושמורות טבע, לוח מרחקי דרך ועוד ועוד.

כיוון שירושלמי אני ש„יצא לשמר" תל־אביבי מזה שנים רבות, חיפשתי בספר זה מה יש על־יד הבית. ואילו הפתעות זומנו לי: שמורת אירוס הארגמן בסביבת ראשל"צ, שמורת בריכת געש, לא רחוק מצומת גלילות שהיא בריכה טבעית, שבעבר היתה בריכה עונתית ובה צמחים נדירים כמו... כף־הצב פרדע האומלנית ובוציץ סוככני...

מה אגיד ומה אומר? ישבתי שקוע בכסאי, גופי נטוי אל דפי הספר ורגליי כאילו מהלכות. אני מתאר לעצמי שלראות את כל אלה בפועל – הרי זה מרהיב יותר.

■ פצעון זעיר על בטן הילדה

תלמה ארמון/נועה כבר גרה
כאן/עיצוב ואיור: יעל ליאור/הוצ'
ספריית מעריב 1985, 78 עמ'.

אני מודה, שבדרך כלל אני פוסח על טרים שמתפרסמים בעתונות, שעניינם, למשל, רפואה, דיאטה, הדרכה מינית, עצות פסיכולוגיות, דע־את־עצמך, אמא כותבת על בנה ולהיפך. מה שמפריע לי זאת הפופולאריזציה בכל מחיר וההכרח שמה שנכתב יהיה טוב בשביל **כולם**, בשביל „קהל הקוראים". אני מעדיף קהל קוראים ספציפי.

משום כך, לא קראתי את מדורה של תלמה אדמון, שותפתי בעבודה, כשזה התפרסם ביראון „את". עכשיו משקובצו כל הרשימות לספר, גיליתי שכנראה הפסדתי אז משהו והרווחתי עכשיו כפליים.

איזו אם אינה מגלה באימהות (כהיותה אם לראשונה) את היופי והשמחה, הפחד והדאגה וכו'. אצל תלמה, בכתיבתה, גיליתי יתר על הגילוי, גילוי האימהות והליווי התיעודי של גידולה של נועה – את העשייה הספרותית. אלו הן גובילות קצרצרות, שנועה במרכזן לא רק כ„מוצר התלהבות", כי אם רמות, נפש פועלת שהיא מתפתחת לנגד עינינו והביטוי בא בצורה **ספרותית**. **הבעתית**. זה אולי, ובעצם בוודאי, שטוב לעיתון. אבל זו לא עיתונאות מקובלת, פופוליסטית.

ההתבוננות היא כלפי פנים (הילדה, הבעל, הבית) וכלפי חוץ (החברה, החוויה, המשחקים למשל, ההתמודדות, הנוף, הצבע).

לבד מזאת, יש כאן חיסכון באמירתיות תוך תשומת־לב לפרטים קטנים.

לבד מזאת, יש כאן הומור דק.

לבד מזאת, יש כאן הרבה אינטליגנציה ולא שטויות.

ובסיום, אני רוצה להביא שלוש־ארבע שורות, שיש בהן גם הומור, גם אנושיות, גם תשומת־לב וגם אפשרות היגד נכונה:

„שיא אובדן החשיבה התרחש אצלי לפני שבוע והרופא של נועה נכח. לכושתי, במקום. היה ערב־שבת החלפתי לנועה חיתול והתכוננתי למסע ההרדמה. לפתע גיליתי פצעון ועיר על בטנה. חוט דק וכחול התמשך ממנו לכיוון החזה. „אני מפחדת שלילדה יש הרעלת דם. לחשתי לעמירם ברוב שלוטה עצמית".

האם היתה הרעלה?

מדוע הרופא צחק?

לא אגלה. התשובה טמונה בעמוד 19.

סיפורת

■ חנות הספרים של קנטור

נפתלי נאמן/והרוח
באותיות/ספריית פרוזה ועורך: יוסי
קריים), 1985, 224 עמ'.

טקסט קבליסטי מתגלה בחנות הספרים המיוחדת של מר קנטור, שהוא על־פי סיפור העלילה, דודו (הבריוני?) של מספר הסיפור. חכמי ירושלים מבקשים את תיקוניו של הטקסט הלא־מלא, תוהים על פשרו ועל החסר בו. אך כיוון שירושלים אינה עיר השייכת אך ורק לחכמים – וגם קנאים לא חסרים בה, הם מעלים אותה באש.

חנות הספרים הזו, אגב, ירושלמית טיפוסית. מקומם־מקלט גם בעת מאורעות דמים בארץ בשנות השלושים והארבעים. כנופיות ערביות, מחתרות עבריות – ולאחר מכן מלחמת השחרור. החנות: מעין עמדה אקסטריטוריאלית בליבה של העיר.

החנות היא ה„גיבורה" המרכזית של העלילה וגיבורי המשנה הם פרופ' חוקר מיסטיקה קבלית, תלמיד־חכם ירושלמי וגם דומיניקוס – נזיר דומינוקני הנקרע בין קודש ו„חול". ה„חול" במקרה זה היא סטודנטיו העובדת בחנות.

מי שרוצה, יוכל לזהות בפרופ' את גרשום שלום ז"ל ובתלמיד החכם את פרופ' סרן יב"דל"א – ובסך הכל, רומאן שהקורא משוטט בו בחמדה לא מעטה, למרות איזו הרגשה לא החלטית (מצידי על־כל־פנים) של „דו"ה וי" משהו המזכיר בניחוח את היכל הכלים השבורים של דוד שחר – או שמא, זהו פן, פן ירושלמי אמיתי, שנפתלי נאמן היטיב לאמרו. „סלט רוחני" מיוחד, שהיה קיים, ועודו קיים, בירושלים בלבד.

שירה

■ אריבדרצ'י רומא

דודו ברק/בין מרצ'
לרוצ'לאי/איטליה: מסע שירה/ ציורים
דני רבס. ספרית פועלים 1985, 41 עמ'

לשירים של דודו ברק, במסע איטלקי זה ואיפה איטליה בלי המוסיקה שלה ובלי השירה שלה – יש ארומה מיוחדת. מוסיקאליות מחליקה שכזאת. לעתים קופצנית כטארנטלה ולעתים, משתפכת, כמו שירתה של ארנלה ונוני בשיר של ליאונרדו. אותה מנגינה שליוותה את סידרת הטלוויזיה על ליאונרדו דה־וינצ'י. „אני שומע את השיר של ליאונרדו,/אני שומע שאני שומע,/נוגע ולא נוגע נוגע,/ואני אמות כאן עד צאת הערב,/ואחיה,/ואמות מתגעגע".

באיטליה אינך יכול שלא להיתפש לסנטימנטליות – אפילו אם אתה מכבר את ברונלסקי ורואה את פסל דוד הקלאטי של מיכלאנג'לו. דודו ברק רואה אותו: משורג שרירים, בעל רוח עזה, מאו' גברי – אבל ממול, כמו תמיד, האישה האוהבת. שמץ סנטימנטליות זו אינו פוגם בתיאור האישי מאוד של ברק.

הוא מרבה לקרוא בשמותיהם של מקומות – צליליות השמות הללו היא גם השירה, המוסיקה, הטעם והארומה של מה שיש בהן. נקודת־המוצא. כך נדמה לי. היא קודם־כל מוסיקאלית ורק אחר־כך חזותית: „פלורנציה, ונציה,/ורונה, קרמונה,/רוונה וסיינה,/פרארה וקאראראה,/וינצ'נצה, פיאצ'נצה,/מילאנו ולוגאנו/ופדובה ומנטובה/ורום/וירושלים".

■ צליל, קו ושמה

בן־ציון אורגד/גלויות
לעין/שירים/הוצ' מאור טל' 286679.
1985, 53 עמ'.

ספר־שירה שני של המלחין הישראלי המוכר בן־ציון אורגד. אם בספרו הקודם הית־תה מורגשת, איכשהו, הצורה; מודגש המבנה – הנה כאן, למרות המוסיקאליות, הלגאטו לרוב, נפתח שדה־הראייה. הלשון נגמשת, העושר רב – לפעמים רב מדי, עד כי נרמה שלכל מילה פשוטה, יומיומית, יש בשימוש איזה אקוויוואלנט בעל מיו־קמים יפים יותר, בארוקיים יותר.

עושר, ככל עושר, שמור, לעתים, לרעה לבעליו. כך, למשל, קשה עלי צירוף כזה: „נפתח אל משב וקורא/סרוגי־שירה מצללים אדי־אורן..." או שתי שורות (אמנם, הוצאו כאן מהקשרן) כמו: „בואי–/חצי תרפי־ספ, וכו'".

אבל יפות כאן ההשוואות, המטאפורות. כבשיר קו־שפה, שבה מושווה „כרית־אצבע מרטיטה קו־שפה" ל„על כרית־דשא רוכן אוקפ".

בכלל, השירה הנופית – אל־מול נוף הפנים, תמורות שבטבע אל־מול תמורות שבנפש – הן החזקות כאן, הנוגעות. ועוד: השירים האישיים, השוכחים את קישוטי־המילים ואומרים. בכאב, דברים כמו: „קבר הוא מקום אישי,/אישית – אני טמון בהרבה/– לא כולי" וכו'.